

รูปแบบการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

Health Promotion Activity Design Plan For Farmers Using Chemical Pesticides

ประณิดา เลี้ยววรรณสืบ,สบ.

Pranida Liewwanserb B.P.H

บทคัดย่อ

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างเสริมสุขภาพของเกษตรกรด้านพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช 2) สร้างและพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมและนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ 3) ประเมินผลการใช้รูปแบบ ใช้เทคนิคการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control = A-I-C) เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยเลือกแบบเจาะจง คือ เกษตรกร 100 คนและภาคีเครือข่าย 10 คน แบ่งการศึกษาเป็น 3 ระยะ คือ 1) ศึกษาบริบท สภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างเสริมสุขภาพของเกษตรกร โดยการสนทนากลุ่ม 2) สร้างและพัฒนา รูปแบบและนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ โดยการสนทนากลุ่ม และ 3) ประเมินผลการใช้รูปแบบ เครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 5 ชุด ได้แก่ 1) แนวทาง เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างเสริมสุขภาพของเกษตรกร 2) แนวทางความพึงพอใจต่อรูปแบบ 3) แนวทางสนทนากลุ่ม ความพึงพอใจต่อรูปแบบของภาคีเครือข่ายชุมชน 4) แบบประเมินความเสี่ยงในการทำงานของเกษตรกรจากการสัมผัสสารกำจัดศัตรูพืช และ 5) เครื่องมือตรวจวัดระดับสารเคมีในเลือด วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Paired t-test สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหา ก่อนดำเนินการตามรูปแบบ คือ เกษตรกรมีสารเคมีตกค้างในเลือด ร้อยละ 100 และ ความต้องการมีความต้องการให้สุขภาพดีไม่มีสารเคมีตกค้างในเลือด รูปแบบกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 7 กิจกรรม ได้แก่ 1) การดูแลสุขภาพอนามัย 2) การเสริมสร้างความรู้สภาพการทำงานที่ปลอดภัยจากสารเคมี 3) การใช้สมุนไพรไล่สารพิษ 4) การปลูกผักสวนครัว 5) การตรวจร่างกาย 6) การเลือกรับประทานอาหารที่ปลอดภัย และ 7) การล้างผักที่ปลอดภัย ผลสำเร็จหลังการดำเนินการกิจกรรมครบถ้วน พบว่า เกษตรกรมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการใช้สารเคมีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) และ การเจ็บป่วยหรืออาการผิดปกติที่เกิดขึ้นหลังจากการใช้หรือสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ตลอดจนการดูแลตนเองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) เช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรและภาคีเครือข่ายชุมชน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบทั้งในด้านความเหมาะสมของรูปแบบและกิจกรรม ผลสำเร็จต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพซึ่งสามารถนำไปใช้กับเกษตรกรในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพเกษตรกร, รูปแบบ, สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

Abstract

The participatory action research: PAR aims to 1) Study the problem condition and the needs in health promotion creation for farmer's behavior of using chemical pesticides 2) Creating and developing the health promotion activity design towards practice 3) Evaluating the design, the appreciation influence control techniques in data collection from the specific sample group of 100 farmers and their association network of 10 people. The study was divided into 3 periods which were 1) Period of the context study, the problem condition, and the needs in health promotion creation for farmers by having group conversations 2) Creating and developing the design and making it towards the practice by having the group conversations and 3) Evaluation the use of plan design, instrument, data collection in 5 sets such as 1) Ways to study context, problem condition, and needs in health promotion creation for farmers 2) Ways of satisfaction towards the design 3) Ways for group conversations, satisfaction towards community association network 4) The Evaluation form in the risk of farmer's work from touching chemical

pesticides and 5) The instrument for chemical level check in blood, quantitative data analysis by using descriptive statistics such as frequency distribution, percentage, average value, standard deviation, and deductive statistics i.e. paired t-test, for qualitative data with content analysis method.

The study result found that the problem condition before the activity process according to the design was farmers have the chemical elements stuck in their blood for a 100% and the needs was in-need of being healthy without having the chemical elements in their blood. The activity design developed consists of 7 activities which are 1) Taking care of health 2) Promoting the knowledge of chemical-free working condition 3) Using the herbs for cleaning the toxic 4) Growing the backyard garden vegetables 5) Checking out the grocery stores 6) Choosing the safe food 7) Cleaning vegetables for safety. The successful outcome of the complete activity process states that farmers have the average score in having the chemical products using behaviors differently and this indicates the statistical importance (P value < 0.5) and the sickness or abnormal symptoms caused by using or touching the chemical pesticides as well as farmer's taking care of themselves also indicates the statistical importance (P value < 0.5). Moreover, the study also found that farmers and the community association network are satisfied with the activity design and appropriateness, the successful outcome of the change in their health that can be used for many farmers in the area effectively.

Key Words: Health promotion activities for farmers, Design, Chemical pesticides

บทนำ

ประชาชนบ้านเนินชาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประชาชนในหมู่บ้านได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีด้านเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก จากผลการตรวจเลือดหาสารเคมีในเกษตรกร 135 คน พบระดับเสี่ยง ร้อยละ 22.96 ระดับไม่ปลอดภัยร้อยละ 51.11 รวมผลเลือดมีสารเคมีตกค้าง ร้อยละ 74.07 ปี 2555 ตรวจเลือดเกษตรกร 138 คน พบสารเคมีตกค้างระดับเสี่ยงร้อยละ 23.91 ระดับไม่ปลอดภัย ร้อยละ 51.44 คิดเป็นภาพรวมพบสารเคมีในเลือด ร้อยละ 75.36 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงและจะมีผลกระทบกับสุขภาพของเกษตรกรในอนาคตได้ซึ่งจากทะเบียนข้อมูลผู้ป่วยมะเร็ง บ้านเนินชานมีผู้ป่วยมะเร็ง จำนวน 3 คน ซึ่งมีประวัติการสัมผัสสารเคมี รายงานอัตราป่วยของผู้ป่วยนอกพบว่า มีผู้ป่วยบ้านเนินชานมาการรักษาที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งยั้ง ด้วยโรค น้ำ

กัดเท้า วัณโรค ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ ผื่นคัน ภาวะอาหารอึกเสบ จำนวน 55 คน ซึ่งจากการซักประวัติ เกิดจากการสัมผัสสารเคมี โดยการเดินลุยน้ำในนา การได้กลิ่นสารเคมีขณะมีการฉีดพ่นยากำจัดศัตรูพืช⁽¹⁾

จากรูปแบบเดิมเมื่อเจาะเลือดหาสารเคมีจะมีการแจ้งผลเลือดและให้สุขศึกษาวิธีการปฏิบัติตัวให้ปลอดภัยจากสารเคมี ผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน ไม่มีการติดตามประเมินผลการรับรู้ของประชาชน ดังนั้น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งยั้ง จึงได้ทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพเกษตรกรใช้สารเคมีสารเคมีกำจัดศัตรูพืช บ้านเนินชาน โดยมีชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสารเคมีตกค้างในเลือด เพื่อให้ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

วัตถุประสงค์

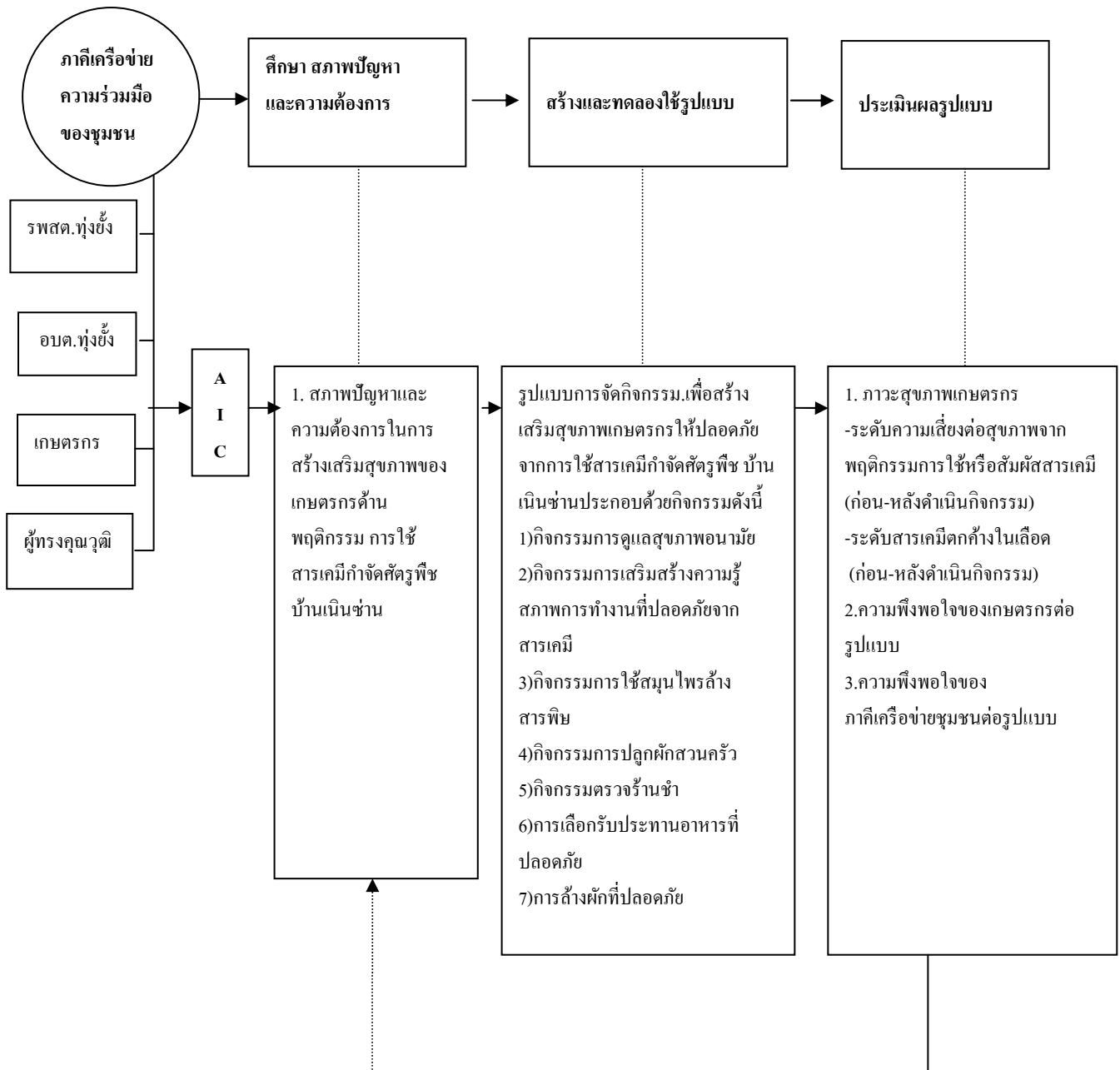
1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการใน

การสร้างเสริมสุขภาพของเกษตรกรด้านพฤติกรรม

การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

2. เพื่อพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบ

3. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการวิจัย

รูปแบบวิจัย เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ เกษตรกรผู้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเมื่อรับการเจาะเลือดตรวจหาสารเคมีในกระแสเลือดพบว่า ผลเลือดสารเคมีตกค้างอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย จำนวน 104 คน มีผู้ให้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 5 ชุด ได้แก่ 1) แนวทางการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับ สภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างเสริมสุขภาพของเกษตรกร 2) แนวทางการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อรูปแบบ 3) แนวทางการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อรูปแบบของภาคีเครือข่ายชุมชน 4) แบบสอบถามประเมินความเสี่ยงในการทำงานของเกษตรกรจากการสัมผัสสารกำจัดศัตรูพืชคัดแปลงจากแบบสัมภาษณ์ประเมินความเสี่ยงในการทำงานของเกษตรกรจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (นพพ1) ของ สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม และ เครื่องมือตรวจวัดระดับสารเคมีในเลือดและเจ้าหน้าที่เจาะเลือดที่มีประสบการณ์ใช้เครื่องมือนี้ไม่น้อยกว่า 2 ปี

การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

หาความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือชุดที่ 1-4 โดยการนำแนวคำถามในการสนทนากลุ่มให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือ แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้องและเลือกเฉพาะข้อที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 มาเป็นข้อคำถามและปรับปรุงแก้ไขตามที่เสนอแนะ แล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเกษตรกรบ้านห้วยมุ่น หมู่ที่ 7 ต.

ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมตามโครงการจำนวน 100 คน และการศึกษาเชิงคุณภาพในกลุ่มภาคีเครือข่ายจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อผลกระทบจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ รพ.สต.ทุ่งยั้ง อบต.ทุ่งยั้ง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข ตัวแทนเกษตรกร เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive selection)

ทุ่งยั้ง โดยเครื่องมือชุดที่ 1-3 ใช้จำนวน 10 คน เพื่อตรวจสอบความเป็นปรนัยเข้าใจในแนวคำถามที่ตรงกันแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือชุดที่ 4 ทดลองใช้ 30 คน หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.77 สำหรับเครื่องมือตรวจวัดระดับสารเคมีในเลือดได้รับการสอบเทียบเครื่องมือจากสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 และเจ้าหน้าที่เจาะเลือดมีประสบการณ์การใช้เครื่องมือไม่น้อยกว่า 2 ปี

การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษา สภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างเสริมสุขภาพของเกษตรกรด้านพฤติกรรม การใช้และผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชบ้านเนินชัน

1. การเตรียมกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยแนะนำตัวและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเกษตรกรในฐานะที่ปฏิบัติงาน รพ.สต.ทุ่งยั้ง จัดรณรงค์ตรวจสุขภาพในหมู่บ้าน เจาะเลือดหาสารเคมีตกค้างในเลือดคัดเลือกผู้มีผลเลือดสารเคมีตกค้างในเลือดระดับเสี่ยง และไม่

ปลอดภัย เป็นกลุ่มเป้าหมาย และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ บทบาทหน้าที่ของกลุ่มเป้าหมาย และสร้างแนวคิดร่วมกันในการจัดกิจกรรม สร้างเสริมสุขภาพเกษตรกรด้านพฤติกรรม การใช้ และผลกระทบจาก สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

2. การตั้งทีมวิจัย และที่ปรึกษางานวิจัย จากอาจารย์วิทยาลัยพยาบาลราชชนนีนครนครสวรรค์ และผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่ ใน รพสต.ทุ่งยั้ง ได้แก่ พยาบาลวิชาชีพ เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขบ้านเนินชานที่มีความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมกระบวนการวิจัย จนถึงสิ้นสุดกระบวนการโดยผู้วิจัยจัดประชุมชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย บทบาทหน้าที่ของนักวิจัย ทบทวนความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ศึกษา สภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างเสริมสุขภาพของเกษตรกรด้านพฤติกรรม การใช้และผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชบ้านเนินชาน ได้แก่ ด้านสภาพการทำงาน การปฏิบัติตัวขณะทำงาน ด้านการใช้สารเคมี ข้อมูลความเจ็บป่วย หรืออาการผิดปกติที่เกิดขึ้นหลังการใช้หรือการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยใช้ใช้แบบประเมินความเสี่ยงในการทำงานและ แนวทางการสนทนากลุ่มนำมาเป็นข้อมูลนำเข้าไปในกระบวนการ AIC ให้ได้ข้อมูลในการสร้างรูปแบบ

ระยะที่ 2 การสร้าง พัฒนา และทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพเกษตรกร. เพื่อให้ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช บ้าน

เนินชาน ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาแบบการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพเกษตรกร และนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. การเตรียมภาคีเครือข่าย ผู้วิจัยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญภูมิปัญญาด้านสมุนไพร และภาคีเครือข่ายในตำบลทุ่งยั้ง ประกอบด้วย อบต.ทุ่งยั้ง ผู้ใหญ่บ้าน อสม. เจ้าหน้าที่รพสต.ทุ่งยั้ง เพื่อร่วมประชุมสร้างรูปแบบจากข้อมูลระยะที่1 โดยได้ชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์และขั้นตอนการวิจัย

2. จัดประชุมวางแผนตามกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) จำนวน 2 วัน โดยนำข้อมูลจากการค้นพบในระยะที่1เป็นประเด็นสำคัญนำเข้าไปในกระบวนการAIC

2.1 ขั้นตอนสร้างความรู้ (Appreciation : A)

การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิก แบ่งเป็น 2 ส่วน

A1 :การวิเคราะห์สภาพปัญหาสุขภาพของเกษตรกรและผลกระทบจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในปัจจุบัน ประกอบด้วย ด้านสภาพการทำงาน ด้านสภาพแวดล้อม การใช้สารเคมี ร่วมกับข้อมูลการค้นพบในระยะที่ 1

A2 :การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการพัฒนาหรือสร้างเสริมสุขภาพของตนอย่างไรโดยการวาดภาพหรือเขียนบรรยายเพื่อ สื่อความหมายได้ และรวมภาพของแต่ละบุคคลเพื่อเป็นภาพรวมของกลุ่ม ช่วยให้มีความง่ายต่อการรวบรวมแนวคิดของ

ผู้เข้าร่วมประชุมและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของภาพ และมีส่วนร่วมในการสร้างภาพพึงประสงค์ของกลุ่ม

2.2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา

(Influence: I) การหาวิธีและเสนอทางเลือกในการพัฒนาตามที่ได้สร้างภาพพึงประสงค์หรือที่ได้ช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ (A2) เป็นขั้นตอนที่จะต้องช่วยกันหามาตรการวิธีการ และค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนาเป้าหมายกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมโครงการ แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ I1: การคิดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ และ I2 :การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมสร้างสรรค์โดย

1. กิจกรรมสร้างสรรค์ที่ชุมชนทำเองได้เลย

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ที่บางส่วนต้องการความร่วมมือหรือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่

3. กิจกรรมสร้างสรรค์ที่ชุมชนไม่สามารถทำเองได้ต้องขอความร่วมมือเช่นการดำเนินการจากแหล่งอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน

2.3 ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ

(Control : C) เพื่อให้ยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอากิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่มผู้ดำเนินการซึ่งมีรับผิดชอบแต่ละกิจกรรมสร้างสรรค์โดยขั้นตอนประกอบด้วย

C1 :การแบ่งความรับผิดชอบ

C2 :การตกลงในรายละเอียดของกิจกรรมสร้างสรรค์เกี่ยวกับการดำเนินการและแหล่งทุนสนับสนุน

3. ผู้วิจัยได้นำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ

ระยะที่ 3 การประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพเกษตรกร.เพื่อให้ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นขั้นตอนการประเมินผลจากการนำรูปแบบไปปฏิบัติ มีรายละเอียดดังนี้

1. ประเมินพฤติกรรม การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ด้านสภาพการทำงาน การปฏิบัติตัวขณะทำงานด้านการใช้สารเคมี ข้อมูลความเจ็บป่วยหรืออาการผิดปกติที่เกิดขึ้นหลังการใช้หรือการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (ปรับปรุงแบบประเมินความเสี่ยงในการทำงานของเกษตรกรจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช นพพ1.)

2. ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบ ด้านความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดกิจกรรม ด้านผลต่อสุขภาพเกษตรกร และด้านผลต่อการนำไปประยุกต์ใช้(ใช้แนวทางการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อรูปแบบ)

3. ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบ ด้านความพึงพอใจต่อกระบวนการ ด้านความพึงพอใจต่อกิจกรรม ด้านการนำไปประยุกต์ใช้(ใช้แนวทางการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อรูปแบบ)

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและความต้องการ

1.1 ข้อมูลสภาพปัญหา บ้านเนินชานมีดังนี้

สภาพปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ		
-ชาย	38	38.00
-หญิง	62	62.00
2.อายุ (ปี)		
-20-29	5	5.00
-30-39	14	14.00
-40-49	19	19.00
-50-59	15	15.00
-70ปี ขึ้นไป	8	8.00
รวม	100	100
ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 53.98 ปี		
3. การศึกษา		
-ไม่ได้เรียน	2	2.00
-ประถมศึกษา	86	86.00
-มัธยมศึกษา	11	11.00
-มัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา หรือเทียบเท่า	1	1.00
รวม	100	100
4.พฤติกรรมการณ์ัดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชด้วยตนเอง		
-ฉีดพ่นโดยคนในครอบครัว	34	34.00
-จ้างคนอื่นฉีดบางครั้ง	35	35.00
-จ้างคนอื่นฉีดทุกครั้ง	31	31.00
รวม	100	100

1.1 ข้อมูลสภาพปัญหา บ้านเนินชานมีดังนี้

สภาพปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
5.โดยปกติท่านฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในช่วงเวลา		
-เช้า	70	70.00
-กลางวัน	8	8.00
-เย็น	14	14.00
-กลางคืน	8	8.00
รวม	100	100

จากตารางพบว่า เกษตรกร.ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.0 เพศชาย ร้อยละ 38.0 อายุ 60-69 ปี ร้อยละ 39.0 ค่าเฉลี่ยอายุ 53.98 ปี ระดับการศึกษา ชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 86.0 ส่วนใหญ่ เป็นผู้ฉีดพ่นโดยคนในครอบครัว ร้อยละ 35.0

1.2 ความต้องการพัฒนาหรือสร้างเสริมสุขภาพ อันพึงประสงค์ คือ ประชาชนมีสุขภาพดี ไม่มีสารเคมีตกค้างในเลือด อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย

2. รูปแบบกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ ที่พัฒนาได้ ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้ 1) กิจกรรมการดูแลสุขภาพอนามัย 2) กิจกรรมการเสริมสร้างความรู้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ย ของพฤติกรรมก่อน และ หลังเข้าร่วมโครงการ

พฤติกรรมการใช้สารเคมี	$\bar{X}$	SD	DF	p-value
1.ท่านอ่านฉลากของยาฆ่าแมลง/สารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนการใช้งาน	2.12	0.57	99	0.09
2.ท่านสวมถุงมือยางป้องกันสารเคมีขณะทำงาน	2.38	0.67	99	0.77
3.ท่านสวมใส่รองเท้าบู๊ท หรือรองเท้าที่ปิดมิดชิดกันสารเคมีขณะทำงาน	2.55	0.65	99	0.91
4.ท่านๆไม่สูบบุหรี่/ยาเส้นขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	2.95	0.21	99	0.01
5.ท่านไม่รับประทานอาหาร/ดื่มน้ำในบริเวณที่ทำงาน	2.82	0.38	99	0.06
6.ท่านไม่ใช้ปากเป่าหรือดูด กรณีหัวฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอุดตัน	2.97	0.17	99	0.05
7.หลังจากฉีดพ่นสารเคมี ท่านแยกซักเสื้อผ้าที่ใส่ทำงานฉีดพ่น	2.13	0.63	99	0.05
8.หลังเลิกการฉีดพ่นท่านเปลี่ยนเสื้อผ้าหรืออาบน้ำ	2.90	0.33	99	0.02
รวม	2.60	0.45		

สภาพการทำงานที่ปลอดภัยจากสารเคมี 3) กิจกรรมการใช้สมุนไพรไล่สารพิษ 4) กิจกรรมการปลูกผักสวนครัว 5) กิจกรรมตรวจร้านชำ 6) การเลือกรับประทานอาหารที่ปลอดภัย และ 7) การล้างผักที่ปลอดภัย

3.การประเมินผลรูปแบบ

3.1 เกษตรกร.มีค่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรม การใช้สารเคมีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .05)

จากตารางที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ย ของพฤติกรรมก่อน และ หลังให้ความรู้เกษตรกร.มีการปรับพฤติกรรมดีขึ้น มีความแตกต่างค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมก่อนและหลังให้ความรู้ในเรื่องการไม่สูบบุหรี่/ยาเส้นขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัด การไม่ใช้ปากเป่าหรือดูด กรณีหัวฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอุดตันหลังจากฉีดพ่น

สารเคมี มีการแยกซักเสื้อผ้าที่ใส่ทำงานฉีดพ่นหลังเลิกการฉีดพ่นท่านเปลี่ยนเสื้อผ้าหรืออาบน้ำทันที เกษตรกร. มีความตระหนักต่อปัญหาและพฤติกรรมในการป้องกันและควบคุมผลกระทบของสารกำจัดศัตรูพืชดีขึ้น แตกต่างกันระหว่างก่อนและหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$)

ตารางที่3 การเปรียบเทียบความแตกต่างของข้อมูลความเจ็บป่วยหรืออาการผิดปกติที่เกิดขึ้นหลังจากใช้หรือสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ก่อน- หลัง ให้ความรู้

รายการ	$\bar{X}$	SD	DF	p-value
1 ท่านเคยแพ้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช. เคย ระบุอาการปวดศีรษะ วิงเวียน ผื่นคัน ไม่เคย	1.63	.48	99	0.001
2 เมื่อมีอาการแพ้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชท่านทำอย่างไร 1.ปล่อยให้หายเอง 2.พบบุคลากรทางการแพทย์ 3.รักษาเอง โดย...ใช้สมุนไพร	10.2	.59	99	0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างของข้อมูลความเจ็บป่วยหรืออาการผิดปกติที่เกิดขึ้นหลังจากใช้หรือสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การดูแลตนเอง หลังจากได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ก่อน-หลัง เข้าร่วมโครงการพบว่า เกษตรกรแพ้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น แต่มีการดูแลตนเองดีขึ้น โดยใช้สมุนไพรเพิ่มมากขึ้น และพบบุคลากรทางการแพทย์มีความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$)

3.2 เกษตรกรรวมทั้งภาคีเครือข่ายชุมชน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบทั้งในด้านความเหมาะสมของรูปแบบและกิจกรรม ผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพ รูปแบบที่สร้างขึ้นสามารถนำไปใช้กับเกษตรกร.ได้อย่างมีประสิทธิภาพผลรวมทั้งภาคีเครือข่าย

ชุมชน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบทั้งในด้านความเหมาะสมของรูปแบบและกิจกรรม ผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพ

สรุปและวิจารณ์ผล

1.จากสภาพปัญหา เกษตรกรมีสารพิษตกค้างในเลือดพบว่าเกษตรกรมีค่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้สารเคมีก่อนและหลังให้ความรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) ดังนั้น การไม่สูบบุหรี่/ยาเส้นขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ไม่ใช้ปากเป่าหรือดูด กรณีหัวฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอุดตันมีการแยกซักเสื้อผ้าที่ใส่ทำงานฉีดพ่น หลังเลิกการฉีดพ่นท่านเปลี่ยนเสื้อผ้าหรืออาบน้ำทันที สรุปได้ว่าเกษตรกรยังมีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเสี่ยงต่อการแต่งกายไม่มีฉchutzและเสี่ยง

ต่อสารเคมีเข้าสู่ร่างกายทางปาก ผิวหนัง ลมหายใจ สอดคล้องกับการศึกษาของชรินทร์ ห่วงมิตร⁽²⁾ วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างระดับโคลีนเอสเตอเรสกับการปฏิบัติในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอำเภอแม่वंค์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ความแตกต่างของการปฏิบัติในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชขณะผสม ขนชนิดพื้นและหลังพ่นระหว่างเกษตรกรที่มีระดับโคลีนเอสเตอเรสอยู่ในระดับไม่ปลอดภัยกับปลอดภัย พบว่า การปฏิบัติขณะฉีดพ่นและหลังพ่น ความถูกต้องในการปฏิบัติ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.จากการใช้รูปแบบที่สร้างขึ้นสามารถนำไปใช้กับประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการพัฒนารูปแบบกิจกรรมใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC)ซึ่งเป็นความร่วมมือของชุมชนและภาคีเครือข่ายชุมชนซึ่งอยู่ในพื้นที่และทราบปัญหาผลกระทบของสารเคมีต่อสุขภาพเกษตรกรเป็นอย่างดี มีการร่วมคิดร่วมทำร่วมวางแผนของกลุ่มเกษตรกรและภาคีเครือข่ายชุมชนทั้ง 3 ระยะเวลาคือระยะที่ 1 ร่วมศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการสร้างเสริมสุขภาพของเกษตรกร และสุขภาพเกษตรกร ระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพเกษตรกรและนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติทดลองใช้

3. ระยะที่ 3 ร่วมประเมินผลการใช้รูปแบบ ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จเนื่องจากประชาชนบ้านเนินชาน ประชาชนมีความสามัคคีกัน ในหมู่บ้าน มีการปลูกสมุนไพรได้แก่ ย่านาง รางจืด ไว้ใช้ในหมู่บ้าน

สามารถขยายพันธุ์รังจืดโดยใช้กล้ารังจืดในหมู่บ้าน ประชาชนมีความสนใจสุขภาพตนเอง มาร่วมกิจกรรมและพึงพอใจกับกิจกรรมรณรงค์ตรวจสุขภาพที่หลากหลาย มีแรงจูงใจเข้าร่วมโครงการ มีของที่ระลึก รางวัล มีการทำงานแบบ ผสมผสาน ตั้งแต่ระดับ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เขต ประชาชน ดันตัวและมีความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเองให้ปลอดภัยจากการใช้สารเคมี โดยใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน สามารถ พึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับการศึกษาของสถิต สายแก้วผล⁽³⁾ ที่ศึกษาการให้ความรู้ร่วมกับกระบวนการกลุ่มต่อการรับรู้และ พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปริมาณเอ็นไซม์-โคลีนเอสเตอเรสในเลือดของคณงานสวนสาธารณะ กรุงเทพฯพบว่าผลระดับเลือดสารเคมีตกค้างมีความแตกต่างก่อนหลังให้ความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$)

ข้อเสนอแนะ

1.หน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับปฐมภูมิ ควรร่วมมือกันสร้างเสริมสุขภาพในกลุ่มเกษตรกรโดยเน้นการส่งเสริม/สนับสนุนการใช้สมุนไพรล้างสารพิษ โดยให้ปลูกและเพาะพันธุ์สมุนไพรล้างพิษในชุมชน เช่น รางจืด มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเอง และแนะนำวิธีการล้างทำความสะอาดผักอย่างถูกวิธี และสนับสนุนภูมิปัญญาชาวบ้าน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายชุมชน

3. ส่งเสริมการดำเนินวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงสามารถพึ่งพาตนเองได้ ภายใต้อาหารที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นและสนับสนุนภูมิปัญญาชาวบ้าน

เอกสารอ้างอิง

- 1.โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งยั้ง.รายงาน
ข้อมูล 21 แฟ้ม; 2555.
2. ชรินทร์ ห่วงมิตร.ความสัมพันธ์ระหว่างระดับ
โคลิ้นเอสเตอเรสกับการปฏิบัติในการใช้สารเคมี
กำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร อำเภอแม่वंก จังหัด
นครสวรรค์. ม.ป.ท. ; 2541.
- 3.สถิต สายแก้ว. การให้ความรู้ร่วมกับกระบวนการ
กลุ่มต่อการรับรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัด
ศัตรูพืชและปริมาณเอ็นไซม์-โคลิ้นเอสเตอเรสใน
เลือด ของคนงานสวนสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร.;
2539.
- 4.ไพศาล คั่นคุ้ม. ประสิทธิภาพของสมุนไพรรางจืดใน
การลดสารกำจัดแมลงตกค้างในกระแสดโลหิต.
วารสารอาหารและยา 8.3 (กันยายน-ธันวาคม); 2544.
5. ล้วน สายยศ และ อังคนาสายยศ เทคนิคการวัดผล
การเรียนรู้.กรุงเทพมหานคร:สุวีริยาสาส์น;2539.